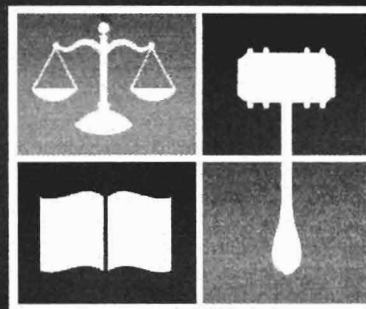

BusinessHalacha.com

a Project of Machon L'Choshen Mishpat

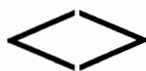
מכון לחושן משפט

Providing Awareness, Education and Service In all areas of Business Halacha.

נזקי שכנים

סימן קנ"ו

שבוע ג'

Machon L'Choshen Mishpat – Seminars- Publications- Learning Programs- www.businesshalacha.com-

Halachah Hotline 1-877-845-8455- info@businesshalacha.com--- 3673 Bedford Ave., Brooklyn, NY

נזקי שכנים חו"מ סימן קנ"ו שבוע ג'

גמ' ב"ב כ: עד אמר רבא מתקנת ר' יהושע [1-2]

אם יש מקום אחר אבל יש קצת טירחא ללמוד שם נמוקי יוסף ד"ה לתינוקות [3]

Optional רש"י ד"ה בסופר מתא רמב"ן [3]

אם תינוקות של בית רבם דוקא או ה"ה שער מצות טור ב"י ת"ש מי עד וכתבו [4]

שו"ע חו"מ קנ"ו ג' [7]

Optional לפי הצד דבכל מצוה יכול לעכב מה נתחדש מתקנת ר' יהושע בן גמלא

ב"ח ד"ה [3] חתם סופר ד"ה [8]

במקום חולה שו"ת שלמת חיים [תשובות מהגרי"ח זוננפלד] הובא בספר עמק המשפט [8]

ויש חולקים שו"ת להורות נתן סימן ק"א [9-11]

לפי המחבר ס"ג שאינו יכול למחות כולל כל מילי דמצוה מה הדין ברופא

סמ"ע [ג] [5] ט"ז שם א' חת"ס ד"ה ויש לתמוה על הט"ז [8]

ערוך השלחן קנ"ו [11]

אם יש מקום אחר אבל יש קצת טירחא ללמוד שם נמוקי יוסף ב"ב כא.

[כא.] לתינוקות של בית רבן ומתקנת וכו'. שאע"פ
שהיה יכול ללמדם צנתי כנסיות וצנתי מדרשות המיוחדין לכך
אפילו הכי לא מטרחינן ליה אלא נסייע בהעמדת התקנה כדי
שהיו המלמדין מלויים:

1234567

רמב"ן ב"ב כא.

דף כא בספרא דמתא פרושו כותב שטרר בעיר או ספרי תורה
אצל רש"י ז"ל פ"י מלמד כל תנוקות שבעיר יש
שם קול גדול ותמיכה לי כיון דמשום ילוד הוא דשרית ומשום
תקנה כ"ש דאיכא מלוד רצתי ותקנתא יתירתא ואפשר כיון שהוא
שונה ליותר מחמשים מעבד עלי שהקול גדול ביותר ואין מלוד זו
מן המוצח דכור לבו לאותובי תרי סך מקרי ינוקי עשרין וחמשה
שמעתי פירושו שאם היו בעיר עשרין וחמשה כופין צני בעיר זה
את זה להושיב ציניהם מלמד תנוקות ואם לא היה שם אלא כ"ד
אין כופין ומי שירצה ישכור רב לבנו ולא י"ל אלא אפילו לשנים
ושלשה מושיצין מלמד אלא ל"י לך שאם היו שם אלף כופין אותן
להושיב לכל עשרין וחמשה אי כדמפי ואזיל:

1234567

optional לפי הצד דבכל מצוה יכול לעכב מה נתחדש מתקנת ר' יהושע בן גמלא ב"ח סימן קנ"ו

פשטה דברייתא: אך קשה
לדעת רבינו אם כן לאיזה צורך
קאמר רבא סיפא אחאן לתינוקות של
בית רבן ומתקנת יהושע בן גמלא
ואילן בלאו תקנת יהושע בן גמלא
תיפוק ליה דמילי דמלוד היא ויש
לומר דהוה קשיא ליה לרבא אמאי קמני טפי הכי מלוד דמלמד
תינוקות ולהכי קא מחרך דלפי דקודם תקנת יהושע בן גמלא היה
יכול למחות משום דהתקינו שיהו מושיצין מלמדי תינוקות בירושלים
בדוקא מדכתיב (ישעיה נ ג) כי מציון תלך תורה ודבר ה' מירושלים
להכי נקט מלמדי תינוקות לאורוי דאף מלמדי תינוקות אין יכול
למחות מתקנת יהושע בן גמלא וכל שכן לכל שאר מילי דמלוד:

1234567

1234567

מקול הפטיש ומקול הריחים: (ט) ג וכן
אין יכולין למחות בידו מללמד תינוקות של
בית רבן ואפילו הן רבים. והוא הדין גמי
לכל מילי דמצוה כגון לחלק צדקה או להתפלל
בעשרה: \ (ט) (א) (ב) והרמב"ם ז"ל נתן למבוי

שלח בית חשן משפט קנו הלכות נזקי שכנים יוסף

שהתקין שיהו מושיעין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר מיתמי אחד
מנצי חצר שבקש לעשות רופא אומן וגרדי ומלמד תינוקות בני חצר
מעבדין עליו הכא במאי עסקין בתינוקות דגרים. ופירש רש"י רופא.
מוהל: אומן. מקח דס. ומדברי רבינו נראה דרופא אומן דבר אחד
הוא כלומר רופא שהוא אומן וכן
נראה מדברי הרמב"ם בפרק ו'
מהלכות שכנים (ה"א). תא שמע
שנים שיושבים בחצר וביקש אחד
לעשות רופא אומן וגרדי ומלמד
תינוקות חצירו מעבד עליו הכא נמי בתינוקות דגרים. ובתבוא
בנמוקי יוסף (י"א). ותינוק דגרים לאו דוקא דהוא הדין לתינוקות
ישראל אס מלמדם אומנות וכן כתוב במדרי (ס"ה פקיד) וכן נראה
מדברי הרמב"ם בפרק ו' מהלכות שכנים (ה"א) ובפירוש המשנה
(מ"ג) כתב שהדין שאל היה מלמד לתינוקות חשבו או משכורת
יכולין למחות בידו. ופשוט הוא: תא שמע מי שיש לו בית בחצר
השומרים הרי זה לא יסבירו לא לרופא ולא לאומן ולא לגרדי ולא
לסופר יהודי ולא לסופר ארמאי הכא במאי עסקין בסופר מתא.
ופירש רש"י בסופר מתא. מלמד תינוקות [העיר] ב' ומושיע
מלמדים תחתיו והוא מורה את כולם איך יעשו ויש שם קול גדול.
וכתב התוספות (ד"ה בסופר) דאין נראה מדאמר התם (שם ע"ג)
רבא מקרי דרדקי וסופר מתא כמותרין ועומדין כיון דאשמועינן
דמקרי דרדקי הוי פסידא דלא הדר הוא הדין מלמד כל תינוקות
העיר ואמאי אינטרין למינקט חו סופר מתא אלא כמו שפירש רבינו
חננאל נראה דסופר מתא הוא כותב שטרות העיר. וכן כתב
הרמב"ם בפרק ו' מהלכות שכנים (ה"א) וכן כתב הר"ף (י"א).
והרמב"ן (כא. ד"ה בסופר) כתב בסופר מתא פירושו כותב שטרות
העיר או ספרי חוריה אלא רש"י פירש מלמד כל תינוקות שבעיר
יש שם קול גדול ותמיהא לי כיון דמשום מצוה הוא דשרי ומשום
תקנה כל שכן דאיכא מצוה רבתי ותקנתא יתירה ואפשר דכיון שהוא

שונה ליותר מחמשים מעבד עליו שהקול גדול ביותר ואין מצוה זו
מן המוכרח ג' דהוא להו לאותורי מרי עכ"ל. ואין נראה כן מלשון
רש"י אלא הטעם דלא אמרו דאינם יכולים למחות אלא דוקא
כשמלמד לתינוקות עצמם ומשום תקנה יהושע בן גמלא אלא זה
שמורה למלמד התינוקות וגם יש
שם קול גדול ביותר יכולים לעבד
עליו. ורבינו ירוחם בנתיב ל"א (מ"ו)
קא ע"ג) כתב דסופר מתא היינו
שכותב שטרי תקח וממכר ושטרי
טענתא וכיוצא בהן אלא סופר שכותב ספרים דינו כמלמד תינוקות
של ישראל. וכן נראה דעת רבינו (ס"ח) דהא בכל מידי דמצוה הוא
קאמר שאין יכולין למחות בידו. וטעמו של הרמב"ן נראה לי משום
דסבירא ליה דאפילו לדבר מצוה יכול למחות בידו אס לא ללמד
התינוקות ומשום תקנה יהושע בן גמלא כלומר דכיון דתקנה היא
מבטלת דינו של זה כדי שלא יחזור הדבר לקלקלו אלא במצוה
אחריתי לא יתבטל דינו של זה מפני קיום מצוה דהא אפשר לה
להתקיים בצמים אחרים וכן נראה ממ"ש רש"י על ומתקנת יהושע
בן גמלא ואיך: ובתבוא התוספות (ד"ה אחד) אחד מנצי חצר
שבקש לעשות רופא וכו' פירש רש"י דלא גרסינן מצי אלא חצר
דאי גרסינן מצי תיקשי לאבי דשרי בחצר אחרת ורבא נמי לא פליג
עליה אלא דמוקי מתניתין דשריא אף באותה חצר והכא אסר אפילו
בחצר אחרת. וכן כתב המדרי (ס"ה פקיד) ונמוקי יוסף (י: ד"ה גמ')
וכן כתב הרמב"ן (כ: ד"ה הא) והיא גירסת ר"ף (י: אלא מדברי
הרמב"ם בפרק ו' מהלכות שכנים (ה"א) נראה שגורס אחד מנצי
מצי ד' וכן מלאכי כתוב בפסקי הרא"ש וכתב הרמב"ן שגם היא
נוסחת רבינו חננאל ה' ולא תיקשי ליה מה שהקשו התוספות דיש
לומר דס"ל דרבא פליג לאבי דאמר דבחצר אחרת מותר מקצתא
ומה שלא הקשה לו מהבביתא לפי שלא היה יודע אותה אי נמי
דכי אמר אבי ספא אחאן לחצר אחרת היינו מצי אלא דלמצי

סעיף מ"ד (ב) י"א דהדין עמו כו'. וכן פסק ה"ח סימן קנ"ו סעיף ה', ודימה אותו למחילת הכנס שנפלה בפרק השופטין (ב"ב ב' ונעני, ראינו *דמי כעובל לנא, דשאי הכס דהזק כללית נרי כשנפלה, אבל גניס מאן לימא לן דלחא, ויומר נרי הוא הזקא דפורן גדר כפי צהמת תצירו [ב"ק נ"ה ע"ב], וק"ל:

סימן קנו סעיף א' (א) אחד מבני מבני מבוי כו'. עיין במשנות מהרש"ם [חרי"ם] סי' תכ"א ותמ"א וסי' רס"ו, ונמשות ר"ש כהן ספר ז' סי' קע"ז [קש"ב]:

סימן קנו

דין מי שירד לאומנותו של חברו ומי שמביא סחורה לעיר אחרת

ובו ה' סעיפים

א אחד מבני המבוי שאינו מפורש (י"א) אומרים דמבוי אינן יכולים למחות ואין דינן אלו אומרים רק בנחל (י"א) שביקש ליעשות רופא או אומן או גרדי (י"א) פירוש אומן להקין דם (י"א) פירוש גרדי אורג בגדים) או י"א סופר (י"א) שטרות או מלמד

ציונים ומקורות קד' הני כאן מחדש ד' ד"מ שס. קה' שס צעור סימן קנ"ו סעיף ו' הביאו. סימן קנו (ב) לשון רמב"ם פ"ו דשמיס דין י"א. (ג) הטוב"ב ב"ב כ"א ע"א ר"ה אחד והמגיד פק לא יפסור שם סי' תקי"ב. טור סעיף א' וני' החלק הראשון ד"ה וכתבו התוספות בשם קלמ' הספקס"ד"מ (ט) א'. סימן קנו (ו) ממהדורות של"ד. (ז) ממהדורות שניג'. ובמהדורות של"ד: תרגום ירושלמי מעשה אורג (שמות כ"ח ל"ב) עובר גידור.

אומן. אומן, פירשו כולי עלמא מקח דם, ורופא פירש"י [ב"ב כ"א ע"א ר"ה רופא] מוהל, וכ"כ *צעיר שושן כהן. ולא דק, שהמחבר על כרחק לא סבירא ליה הכי, שהרי בסמוך בענין ג' כתב דכל מילי דמלוה אינו יכול למחות בו. לכן נראה, דפירוש רופא שהוא רופא לגופות בני אדם, ואומן פירשו מקח דם, כן י"ל להאי גירסא דגרסינן רופא או אומן. אבל במיימוני [המובא בציונים אות א'] וצנור [סעיף א'] כתוב רופא אומן, ולפי זה יש לפרש רופא שהוא אומן, וכן פירש ז"ל [שם] ע"ש, ועיין דרישה [פרישה שם]: דא סופר שטרות. פירוש, לאספוקי סופר ס"מ וספרים דמלוה היא*, ולא להרמזין [ב"ב כ"א ע"א ר"ה בספרא] שכתב שגם כזה יכול למחות, ועיין דרישה [סעיף א']:

מור וזהב

סימן קנו סעיף א' רופא או אומן. נראה [דאף ברמב"ם] [המובא בציונים אות א'] רופא אומן כונתו או אומן, שהרי סיים ולא ישיכירו לא לרופא ולא לאומן. ומה שהקשה סמ"ע [סקי"ג] דאי נתכוין רבינו [המחבר] למוהל, הא סיים כל שהוא מצוה כו', תמהני מאי חיקן לפי' במה שפירש רופא נפשות, דאטו זה אינו מצוה. ונראה דלהכי כתב רבינו

אחר"י 1234567 ביאור הגר"א

קל. י"א דהדין. כמ"ש נר"ש ב"ב [ב' ע"א] נפלה אומר לו גדול, ואמרו צד"ק ק' ח' משום דמא דגרמי. צ"ח [בסמן קנ"ו סעיף ה']. ומייב לשלם. טור בסמן קנ"ו סעיף (ו') [ה' נשם הרמ"ה] [ב"ב פ"א סי' י"ח]: קלא. וכן אב. טור שם [סעיף ו'] בשם הר"ש, דלפילו פורן גדר כו' אמרו שם [ב"ק נ"ה ב' דפער, וע"ש חוס' ד"ה חילמא כו', ועיין סימן קנ"ו סעיף ד' בהג"ה, וכל שכן כהן דלפילו למחילת אין מחויב, כמ"ש יש חולקין כו', ומ"ש ללא גירי דליה, לאו דוקא דמ"מ סקור, אלא אפילו גרמא לא הוי:

סימן קנו סעיף א' א. אחד מבני מבוי. כגירסת הספרים בגמרא שם [המובא בבבא"א אות א']: ב. שאינו מפורש. דנמשות און טענת ריבוי הדך כמ"ש הר"ק צפ"ק [ב"ב ד' ע"ב מדפי הר"ק], אלא דלמחיתן שם י"א ב' אחד מבני מבוי שנקט להחריז פתחו כו' כתבו הר"ק והגה"ה אשכ"ז [ב"ב פ"א סי' מ'] שם, דוקא במבוי שאינו מפורש אבל מבוי מפורש אין מעכבין, דהו"ל רשות הרכיס: ג. ויש אומרים דבמבוי. מוס' שם [כ"א ע"א] ד"ה אחד, פירש רשב"א דל"ג מבוי אלא חצר, דל"כ תקשי לאנ"י [שם כ' ע"ב], ורצא נמי לא פליג, אלא דפריך ליה לימא בנחל אחרת מוח, וההיא דעושה חנות נזד חנות כו' [שם כ"א ע"ב], ורשב"א נמי לא פליג אלא משום דפקקת לחיות. וע"ש בדיה וגרדי [בע"א] ו"ה סופין [בע"ב]. והרמב"ם [המובא בציונים אות א'] סובר דרצא פליג אלכ"י, והכי קאמר, אי הכי לימא כו' אלא דלסוק, והיה יכול להקשות מבנימא, רק דהקשה לו ממחוי' עממה. וההיא דסופין כו' [שם כ"א ע"ב] אין קוש"א לרמב"ם לפי פירושו כמ"ש בסעיף ה' [סקט"ו], ולדרכה משם ראינו דגרסינן מבוי: ד. או סופר שטרות. כפירוש שטרות. כפירוש מוס' [שם ע"א] בשם ר"ח ב"ה בנח"פ, ע"ש:

באר היטב

סעיף מ"ד נד. עמו. וכן פסק ה"ח סימן קנ"ו סעיף ה', ודימה אותו למחילת הכנס שנפלה בפרק השופטין. ונעני, ראינו [דמי] כעובל לנא, דשאי הכס דהזק כללית נרי כשנפלה, אבל גניס מאן לימא לן דלחא, ויומר נרי הוא הזקא דפורן גדר כפי צהמת תצירו [ב"ק נ"ה ע"ב], וק"ל עכ"ל הש"ך [סקי"ב]:

סימן קנו סעיף א' א. מפורש. כלל מבוי יש כמה חצרות, אלא שנמשות, דהיינו שפתות ממיד משוי נדדיו והעוברים ושנים נכנסים מלד זה במבוי ויולאים מלד שנגדו, (ד) בקעי בו רבים, ולא שייך גביהו הטענה שמרצה עליהם הנכנסים כו' ולמנוע להאומן מלעשות מלחמה, שהרי גם זולמו שפתי שם רבים, אבל נאית מפורש (ס) אין שם אלא פתח אחד וצמקום שנגמקם הם שנים ללכת, דאין שם מעבר לרבים. ומסיק הרמ"א דגם כזה יש אומרים דאינם יכולים למחות הדריס במבוי, כי אם הדריס עמו בנחותה חצר יסילם למחות, מהאי טעמא שמרצה עליהן כו', עכ"ל הסמ"ע [סק"א], ועיין

סימן קנו סעיף א' א. אחד מבני מבוי שאינו מפורש כו'. כלל מבוי יש כמה חצרות, אלא שנמשות, דהיינו שפתות ממיד משוי נדדיו והעוברים ושנים נכנסים מלד זה במבוי ויולאים מלד שנגדו, בקעי ביה רבים, ולא שייך גביהו הטענה שמרצה עליהם הנכנסים כו' ולמנוע ע"י זה להאומן לעשות בו מלחמה, שהרי גם זולמו שפתי שם רבים, משא"כ במבוי שאינו מפורש שאין לו אלא פתח אחד וצמקום שנגמקם הם שנים ללכת, דאין שם מעבר לרבים. ומסיק מור"ם וכתב, דגם כזה יש אומרים דאין להם טענה זו מחלל לחצר שכלותו מבוי, כי אם הדריס עמו בנחותה חצר עממה יכולין למחות עליו, מהאי טעמא שמרצה עליהן הנכנסים ויולאים, וק"ל: ב. שביקש ליעשות כו'. עיין דרישה [סעיף ג'], שם הוכחתי דהאי שביקש לאו דוקא קאמר, אלא הוא הדין אם כבר החזיק ועשה שם מלחמה זו כמה שנים, אין מועיל חוקה לזה, וכ"כ הרמב"ם [פ"א משכנים ה"ה] והמחבר הביאו בסמוך סעיף ד': ג. רופא או

אומן. אומן, פירשו כולי עלמא מקח דם, ורופא פירש"י [ב"ב כ"א ע"א ר"ה רופא] מוהל, וכ"כ *צעיר שושן כהן. ולא דק, שהמחבר על כרחק לא סבירא ליה הכי, שהרי בסמוך בענין ג' כתב דכל מילי דמלוה אינו יכול למחות בו. לכן נראה, דפירוש רופא שהוא רופא לגופות בני אדם, ואומן פירשו מקח דם, כן י"ל להאי גירסא דגרסינן רופא או אומן. אבל במיימוני [המובא בציונים אות א'] וצנור [סעיף א'] כתוב רופא אומן, ולפי זה יש לפרש רופא שהוא אומן, וכן פירש ז"ל [שם] ע"ש, ועיין דרישה [פרישה שם]: דא סופר שטרות. פירוש, לאספוקי סופר ס"מ וספרים דמלוה היא*, ולא להרמזין [ב"ב כ"א ע"א ר"ה בספרא] שכתב שגם כזה יכול למחות, ועיין דרישה [סעיף א']:

ס"ד בת"י
מ"י כפסל בלר
שכ"ב דף ג"ד
פ"ד [בשרית
סי' ו', קש"ב]

[הטור סעיף ח'] מילי דמצוה כגון לחלק צדקה או להתפלל בעשרה, להורות דדוקא בענין מצוה התלוי בצירוף אנשים כמו אלו דחשיב, משא"כ כשאפשר לו לילך לבתי האנשים שצריכין לכך, מעכבין עליו שלא (לעשותו) [*ליעשות] מוהל, אם הוא בענין שיבואו הרבה אנשים לביתו, כנלע"ד:

באר הגולה

א. הביאו הטור שם [סימן קנ"ו] סעיף ו'. סימן קנו סעיף א' א. לשון הרמב"ם צפ"ו מהלכות שכנים דין י"א. וכתב הרב המגיד, ברייתא שם [דף כ"א ע"ב] [ע"א], וגירסת המחבר [הרמב"ם] אחד מבני מבוי, וגם זה לפי שיטתו שלמלמא [שם ה"ח], שכתב שמעבדין אפילו כשאין ביניהם מאומה אומנות. ב. וכ"כ הרב המגיד [שם] בשם מפרשים אחרים, שגורסים שם אחד מבני חצר וכו', אבל מבוי אם אין ביניהם מאומה אומנות אין מעכבים, ושכן פירש הרב אבן מגאש [שם כ"א ע"ב] ד"ה מחזיקין [כפירוש] [*בפירוש] הראשון, ע"כ. וכ"כ התוספות שם [ד"ה אחד] בשם רשב"א. צ. פירוש, לאספוקי סופר ספר מורה וספרים, דמלוה היא.

נ"פ
ה"ח
במהדורות
פרנקל נ"פ
ד"ר

נמשות מהרש"ם [חרי"ם] סי' תכ"א ותמ"א וסי' רס"ו ונמשות רש"ך ספר ז' סי' קע"ב. [ש"ך סק"א]: ב. שביקש. לאו דוקא, דהוא הדין אם כבר החזיק ועשה שם מלחמה זו כמה שנים, אינו מועיל חוקה לזה כמ"ש בסעיף ד' ע"ש. סמ"ע [סקי"ב]: ג. רופא. פירש"י מוהל, וכ"כ צעיר שושן. ולא דק, שהמחבר על כרחק לא ק"ל הכי, שהרי בסעיף ג' כתב דכל מילי דמלוה אינו יכול למחות. לכן נראה, דפירוש רופא הוא לגופות בני אדם, ואומן פירוש מקח דם, להאי גירסת רופא או אומן. אבל במיימוני וצנור כתוב רופא אומן, ולפי זה יש לפרש רופא שהוא אומן, וכן פירש ה"ח ע"ש, עכ"ל הסמ"ע [סקי"ג]. [והט"ו] כתב דאף הרמב"ם כוננו או אומן, שהרי סיים ולא ישיכירו לא לרופא ולא לאומן, ומה שהקשה הסמ"ע על פירוש דמולח ממילי דמלוה שבענין ג', תמהני מה חיקן בזה, דאטו רופא נפשות אינו מלוה. ונראה דלהכי אמרו מילי דמלוה כגון חלמל צדקה או להפסל בעשרה כו', להורות דדוקא בענין מלוה

ה' לימוד שאינו של תורה. ח"ל ד"מ שם [המובא בציונים אות ג], ונפירות המשנה [ב"ב פ"ב מ"ד] כתב הרמב"ם ח"ל, וישאם היה מלמד למיטקות חשבון או משכורת, יכולין למחות בידו, עכ"ל: ו' ואפילו נתרצו בודם חוץ מאחד. כן הדין בכל מצי מעבדי הנוכחים כמין זה. וישאם נחקקו שמחקין הקהל, כתב הראש"ש כלל ו' דין (ד') [ה'] דאין יחיד יכול לנטול, דבזה כמי [שמות כ"ג ב'] אחרי רבים להטות, ע"ש [קש"ב: ו'] לא ישכירו בו. נטור [סעיף א'] סיים וכתב, אפילו אינו מולא אחר ששכרו נכדי שישכור אותו זה, עכ"ל. ועין דרישה [שם] מה שחלקמי בזה בין שכירות למכירה: ח' אב"ל פ"ב פ"ב

תינוקות ^(א) לימוד שאינו של תורה בני המבוי מעבדין עליו מפני שמרבה עליהם הנכנסים והיוצאים וראפילו נתרצו לו כולם חוץ מאחד אותו אחד מעבב עליו וכן מי שיש לו בית בחצר השותפין וי"ל לא ישכירו לאחד מאלו. הגה האלל למכרו ^(א) אומרים דשרי ואחר כך ישמעו דינא נכדי לוקח ונלמד שלא ימכרו לגוי דלא לייט דינא.

ב ^(א) חנות שבחצר יכולים השכנים למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולים ציונים ומקורות ג' ק' כתב נ"י ב"ב י"א ריש ע"א מדפי הר"ף ומדפי שם. ד"מ א'. ד' המדפי רש פק לא יספור ב"ב סי' תקי"ד. ד"מ א'. ה' שם נרמזים פ"ו משכנים דין י"ג, ודעו ירושם נפיל ל"א ח"ו. ד"מ (ד') ו'. ע"ש שכתבתי טעם לדבריו:

כ"ה בבב

סמחודות
תק"ב,
ובדפוס
מבחר

כ"ה
סמחודות
תק"ב
קניסבר
ועוד
ובדפוס
כאשר

ערך לחם

סימן קנו סעיף א' בסופו. וכן לא ימכרו לגוי העושה מלאכות אלו, משום דגוי לא ציית דינא, אבל אם לא היה עושה מלאכות אלו יכול למכור לו אם אין ישראל שיקנהו באותם הדמים הראויים, והיה בשכירות.

באר הגולה

ג. נפירות המשנה כתב, וישאם היה מלמד למיטקות חשבון או משכורת, יכולין למחות בידו. סמ"ע [סק"ח] בשם ד"מ. ד' אלל נחקקו שמחקין הקהל, כתב הראש"ש כלל ו' סי' (ד') [ה'] שאין יחיד יכול לנטול, דבזה כמי אחרי רבים להטות. סמ"ע [סק"ח]. ה. כתב הרב המגיד [שם], נרימא שם [שם]. והטעם מפני ריבוי הנכנסים ויוצאים. ו' וישאם דאכא מאן דבעי לשכור, אלל שאינו רוצה לשכור נכדי שישכור (אם) [אחות] זה, וה"ה גבי מכירה לגוי שכתב הרמ"א בהג"ה, דאכא מאן דרוצה לקטו אלל שאינו רוצה לקנות נכדי שיקנה אותו זה. נ"מ [סעיף א'] מדברי הטור והסו"ט [שם ד"ה ו'א]. סעיף ב'. ז. ג"ז שם [ברמב"ם פ"ו משכנים] דין י"ג. וכתב הרב המגיד (כ), שם משנה [דף כ' ע"ב].

ביאור הגר"א

ה. לימוד שאינו. כמ"ש הרמב"ם בפירושו [פ"ב מ"ד], וכן הוא בגמרא [שם] למיטקות של בית רבן ומתקנת כו'. ו' מפני שמרבה. ממני שם [כ' ע"ב]: ו' ואפילו נתרצו. כ"כ הראש"ש שם [פ"ב ס' י"א], וכן משמע מלשון נרימא [כ"א ע"ב] כופין בני מנואות זה את זה, משמע אפילו יחיד. ועין סימן קס"ג סעיף א', אפילו אחד כו'. ה. אבל למכור. מדנקט [שם ע"א] שכירות. ואין לומר משום גוי, דכמ"ל שמוט שירות מותר המכירה, ועין מוס' ד"ה ולא לסופר. ועין סמ"ע [סק"ח]:

פתחי תשובה

סימן קנו סעיף ב' א. יכולים השכנים למחות. עיין בחשובת חתם סופר חלק ח"מ סי' צ"ב, במעשה בשלשה אחין שהניחו להם אביהם בית בירושה, שנים קיבלו שטח העליין ואחד מהם שטח התחתון, וביקש אחד מהעליונים למכור יי"ש על הצנצנת לאחדים, והתחתון רוצה לעכב מפני שיוצאים ונכנסים דרך חצרם המשותף לשלשתם. וכתב הגאון השואל, שלפי דעתו נראה בפשיטות שיכולין למחות בידו כמו בפותח חנותו לחצר השותפין, אע"ג דטעמא דאיני יכול לישן מקול הנכנסים לא שייך אם מוכר ביום ופוסק מלמכור בשעה שבני אדם הולכין לישן, דבזמן חכמי הש"ס היה דרכם למכור גם בלילה בחנויות, כדמשמע ריש פ"ג דב"ב [כ"ט ע"ב] דרך חנותא דמחוזא עבדי ביממא ולא בליליא, מ"מ רוב הפוסקים כתבו דשינה לאו דוקא, אלא מפני שמרבים עליו הדרך כמ"ש בדרישה סעיף ג' כו'. אך לא רצה

באר היטב

המלי צנצנת אנשים, משא"כ בשאפ"כ לו נלך לנמי האנשים שצריכין לו, מעכבין עליו אלל לעשות מוטב, אם הוא באופן שינוא הכנה אנשים לנמו, עכ"ל: ד. דשרי. נראה לי הטעם, דנמכירה אינו נראה כל כך שקנאו כדי לעשות שם מללכמו, ד"ל שקנאו לנמלה לזרית ננו או ישכירו לאחרים עד שיפנה ממלכא זו, וא"כ אין חזקו כר, משא"כ שכירות שהוא לנמן, ואין מדריך העולם לשכור בית אלל לזרז בו מיד כאשר הוא שם, ומש"ה יכולין למחות. סמ"ע [סק"ח]: סעיף ב' ה. למחות. [ונתנהגות אש"י כתב דהיינו לכתחילה, אלל מהני חזקה, ע"ש, וכתבונת ר"ל תניי סי' (צ"ד) [צ"ד] ע"ל ה"ך [שם].] ויכולין השכנים לעכב אלל עשה חליו פונדק, ואינו יכול להשכירו לעוברים ושבים דהו"ל פונדק, אלל יכול להשכירו לשנה או למדשים. גם מעכבין עליו השכנים אלל ישכר חליו לשק רע וכ"ש לכוסי. תשובות הגאונים [הקצרות] סי' ק"ס-ק"ט. נכנס הגדולה [הגהות הטור אות ה-ר]:

לפסוק הדין לחלוטין, מפני שהוא חמהון בעיני העולם שיוכל אחד לעכב על חבירו בעשיית פרנסה למכור משקים בביתו, ואם זה יזכה למחות יעוררו רבים למחות בשכניהם מוכרי יין דשכיו טובא כו', ואפשר שנשתנה הדבר ע"י אורך הגלות שנתמעטו הדיוורים לבני עמנו, ואם ימחה אחד בחבירו באלו, יצטרך לבריות ח"ו אם אין לו במה להתפרנס כו'. והוא ז"ל השיב, דרדאי לפי ההלכה נראה שיכול למחות בהעליין. ומ"ש הרב השואל דלרמב"ם [פ"ו משכנים ה"ב] דהטעם משום שאינו יכול לישן זה היה בימיהם שהיו עושים בחנות גם בלילה כדמשמע ריש פ"ג דב"ב כו', לא נראה לי, דהא דאמרין חנותא דמחוזא כו', היינו שהיו דרים בביתם ועושים מלאכה או מוכרים בחנותם ביום בשעת משא ומתן, ואילו במקומות אחרים הסוחרים והאומנים דרים שם בלילה והו"ל חזקה רצופה דשלש שנים, אבל לעולם ליכא דוכתא דעבדי בליליא כדכתוב [נחמיה ד' ט"ז] והיה לנו הלילה למשמר כו'. אבל פשוט, דשינה הוא לאו דוקא בלילה, אפילו ביום אין לו מנוח מחמת בלכול הקול, ואיכא ניוקי דגנו ביממא, ואיכא גמי קלא דפועלים המשיכיים למלאכתם ונכנסים לחנות וכדומה, על כן נ"ל דאין זו סמכיה. גם מ"ש דאפשר נשתנה הדבר, הגם שאפשר להוסיף תבלין ולומר כיון דכתבו הפוסקים לקמן סעיף ג' לאו דוקא תשכ"ד אלא ה"ה לכל מילי דמצוה אינו יכול למחות, א"כ הא קי"ל בזמן הזה דמונות הוא דבר מצוה כמ"ש באר"ח סוף סימן רמ"ח בהג"ה, מ"מ לא נראה לי, דעד כאן לא קאמרי אלא בביטול מצוה, דאם לא ילמדו יתבטלו, או שארי מצוות המוטלים על הכל, אבל הכא פרנסת בניו ובני ביתו אינה מוטלת על שכניו כו'. אמנם נ"ל לזכות על פי מה שכתב בחשובת רלב"ח סי' (צ"ו) [צ"ו] לפרש הטעם לדעת רמב"ן [ב"ב כ"ג ע"א ד"ה אין] ורוב הפוסקים, דגבי חנות שבחצר אפילו חזקה לא מהני [דלא כהג"א] [שם פ"ב סי' ו'] והרע"ב [שם מ"ג] משום ריבוי הדרך, וגבי עושה מלאכתו בחנותו אפילו לכתחילה מותר, דלכאורה קול הפסטיך ורחיים גריע טובא מריבוי דרך, וכתב דהטעם מפורש במתניתין דתנן [שם כ' ע"ב] אבל עושה הוא כלים ומוכר בשוק, מבואר

חידושי רעק"א

סימן קנו ש"ך ס"ק ב'. מחזי חזקה. נ"ב, והרמב"ן צמיושו [ב"ב כ"ג ע"א ד"ה אין] ונ"ל [שם י"ב ע"א מדפי הר"ף] כתבו להדיא דזה דומה לקוטל וצ"ה הכפל דלא מהני חזקה, והוכיחו כן מיוסלמו [ב"ב פ"ב ה"ז]:

: [סעיף א']

שלחן ערוך השלם >מהדורת פריעדמאן< - כב חו"מ ו (קלג - קפת) קארו, יוסף בן אפרים עמוד מס 173הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

חתם

כ' ע"ב — כ"א ע"א

סופר

נא

פעמים לא היו מציאים הכן כמבואר ר"פ ראד"מ [שבת ק"ל ע"א] וע"ש בחוסי [ד"ה רבי אליעזר]. עוד קשה מנא ידעי הרופאים שיש חולי או האומן שיש בן למול אם לא יצואו ויקראו אותו לבוא וכיוצא ריבוי נכנסים ויוצאים, וע"כ פירש הרב"י רופא אומן מקח דם שאין בו סכנת נפשות וכלל כל כך, אבל רופא נפש ואומן מוחל אין יכול למחות. וע"ד הלל י"ל מה שפירשו הפשטנים בפסוק ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בחים [שמות א' כ"א], שעשה פרעה להם בחים קבועים וידועים לדור שם ויהיו מוכנות המילדות ולא יאחר דבר. ולפי ה"ל יש לומר טענות המילדות היו כי אין השכנים מניחים ריבוי הדרך בקוראים למילדות, ואריכה המילדת לחשוב עת לידת כל אשה ולהשכים לפתחה עת לידתה, והיות כי חיות הבה בערם הצא אליהם וילדו, ע"כ עשה להם המלך בחים ידועים כדי כנישתא שצטיר כ"ל ויקראו אותם בזמנם.

דף כ"א עמוד א': ברם זכור אותו האיש לעז. עמ"ש חוסי דאפילו הכי נקרא קטיר הואיל ונתמנה ע"י מלך, ועיין עושיע ח"מ סימן ח' ונאורים ותומים שם כ"א, וישמעו ויקחו מוסר שלא לפסוע על ראשי [עם] קדוש, אם לא יקראום הי"ת להעלותם על במות גפי מרומי קרת, להלבישו מחללות ולהניפו עטרת.

כי מניין תנא תורה. חוסי כתבו לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכו'. וגרסה דתקנת המלמדים נמי הוא שיהיה ירא שמים יותר מדאי בשעה שמלמד עם הבנים, כי דברים היוצאים מן הלך ירא וחדד נכנסים ללז ומלהיזים כאש צוער ביראח ה' ואהבתו בלז הנער. ועד"ז יתפרש [דברים ד' ו'] והיו הדברים האלה אשר אנכי מלך היום על לבך ואז ושנחת לבניך, והביפוך אפילו דייק וגרים ואין לבדו נכון עם ה' מלאכתו רמיה ומחריב הנער ודבריו כעכס מוסר אויל. ועד"ז יתפרש השמר לך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך וגו' והודעתם לבניך ולבני בניך [שם ד' ע'], פירוש גם זה בכלל האזהרה, כשהרגיש בעצמך שכחת ה' ואין לבך שלם, לא תלמדם אז לבניך, כי למח חטאיו נפשות נקיים אצוניס. ועד"ז יתפרש מלאחי משפט לך ילן זה ועתה מלחים [ישעיה א' כ"א], ואיחא באריכה רבתי דקאי על חתי כנסיות של מקרי דרדקי שהיו בירושלים חפ"א במעריא מלאחי ע"ש כ"ב, ונ"ל דמרוח זה

אלא אמר רבא ספח אחתן לתינוקות של בית רבן ^{נ"ל דאזוי} לא ס"ל הא דרבא, דאע"ג דיהושע בן גמלא חיון להגדיל תורה ולהאדירה, מ"מ כל עיר ועיר יבנו להם כי כנישתא לכך וכמ"ש נמוק"י, ורבא נמי לא אמר אלא מתקנת ירושע, ולא קאמר הכא במאי עסקין צעיר שיש זה תשצ"ר כגון בירושלים או בכל פלך ואפילו קודם תקנה, אלא ע"כ דאז כשם שהיו מעריחים ליסע כמה פרסאות לעיר של פלך במקום שיש מקרי דרדקי, מכ"ש שיעריחו באותה העיר לילך דוקא למקום המיוחד לתשצ"ר לבי כנישתא, אך מתקנת ירושע צ"ג ואילך דחייש רבא להגדיל תורה ס"ל לרבא דאפילו בירחא כל דהו לא מעריחין להסיס משכונה לשכונה ^{נ"ל}.

ר"ל עוד פשוט דודאי מאז ומעולם היו מלמדי תינוקות בישראל בכל עיר ועיר, כי מי שיש לו אב שחייב ללמד בנו שכרו האבות מלמדים לבניהם, והרי זה היה קללת יעקב אצטיו לשמעון אחלקם ביעקב שיהיו מלמדי תינוקות [רש"י בראשית מ"ט ז']. ועיין לקמן כ"ב ע"א חוסי ד"ה קנאת וכו', ע"ש שכתבו שזה לא היה בכלל עשר תקנות ולא כתבו בקינור שהרי פזר קדים ליהושע צ"ג טובא. אע"כ כה"ל דכבר היו מלמדי תינוקות מימות עולם למי שיש לו אב, אך באשר אז דרשו ולמדחם אחם, ולא היה החיוצ מוטל על הציבור אלא על האב או על עממו, מכ"ש ששם יחיד לא התחייב לסבול ריבוי דרך וקול תינוקות והאב ימלא לבניו מקום שיפייסו השכנים לסבול, אך משתקין ירושע בן גמלא וכו' על הציבור, אם כן הוא הדין על כל יחיד אפילו מי שאין לו בן הוטל חיוצו של בן זה לסייעו לאצטיו או להציבור להניחו לגור בשכונתו. ונ"ל עוד, דגוף הדין לאו מיהושע צ"ג ואילך נחחדש, אלא כן הוא מעיקר הדין כל מאור המוטלת על הציבור לסייעו זא"ז כגון מוחל דמילת הבנים מוטל על כל ישראל למי שאין לו אב [קידושין כ"ט ע"א], הוא הדין כשיש לו אב על כן פנים מוטל על כל ישראל להניח לדור המוכל בשכונתם או רופא נפשות, וכן תפלה בציבור, אך תשצ"ר מאז לא היה מוטל אלא על האב ולא סבלו השכנים הזיקא דידכו, וחדית ירושע בן גמלא להטיל גם זה על הציבור, וס"ל לרבא כ"ה על היחידים שלא יכלו לומר לך לבית הכנסת שצטיר וכה"ל.

ויש לתמוה על ע"ז סימן קצ"ו [סעיף א'] שכח רופא נפשות ואומן מוחל ילכו הם אלא הבנים והחולים ולא יצאו אלא. ותימא רוב החולים אינם יכולים לילך אלא הרופא ורוב

במקום חולה שלמת חיים תשובות מהגרי"ח זוננפלד הובא בספר עמק המשפט

ישוב ראיתי בשו"ת שלמת חיים

[תשובות מהגרי"ח זוננפלד] (ח"מ סי')

הע"ד) שנשאל שם מהשואל [הגר"ש סובול] בזה"ל אם יכול חולה למחות בקול תשכ"ר והשיב ע"ז הגרי"ח זוננפלד בזה"ל פשוט שאיננו יכול למחות בהינוקות של בית רבן עכ"ל, הרי דלהדיא פסק כן.

ברמ"א (סי קנ"ז ס"ב) ולעיל (סי קנ"ה ס"ו). ומבואר מדבריו ז"ל, דמה שאמרו במשנה דבחנות שחזר אינו יכול לומר אינו יכול לישן מקול הפטוש וכו', מיירי רק בצני אדם הבריאים שיכולים לסבול קול הפטוש ולא בחולים, וא"כ מה שאמרו בדמשך המשנה שם ולא מקול החנוקות ופירשו רבא דכיוני חנוקות של בית רבן, מיירי ג"כ בצני אדם הבריאים, אבל בחולה כשם שיכול למחות נגד קול הפטוש כך יכול למחות נגד קול חנוקות של בית רבן. ועיין ב"י ח"מ (סו"ס י"ג) שהביא מחשבו הרשב"א, דכל שיש ספק במשמעות התקנה הולכין להקל להנחצ, חדא שכל שהוא חוץ מגדר הדין אי אהי יכול להכניסו עד שיהיה צרור וכל שאינו צרור העמידנו על דין החלמוד, ועוד שכל הוולא מחזירו עליו הראיה עכ"ד, והוצא בקצרה בסמ"ע (ס"ח ס"א) ועיין פתחי השו"ע שם (סק"ח). והנה צ"ד אי לא משום תקנה יחושע בן גמלא הלא ודאי שיכול למחות בקול חנוקות, דכרי בקול חנוקות עכ"ל יכול למחות, אלא שמתקנה יחושע בן גמלא ואילך הפקיעו ממנו חז"ל זכות זו ואינו יכול למחות בקול חנוקות של בית רבן הלוואים חורה, ברם אין לך בו אלא חידושו כלומר מה שמינו בו מפורש, וכיון דמתניחין מיירי בצני אדם בריאים וכמש"כ הריב"ש, אבל בצני אדם חולים לא מיירי כלל, וא"כ אף אם לא יימלא מפורש דבמקום חולי יכול למחות בקול חנוקות של בית רבן מ"מ שפיר יכול למחות, דצכה"ג חוקמין על עיקר הדין שיכול למחות בקול חנוקות, דכל שהוא חוץ מגדר הדין אי אהי יכול להכניסו עד שיהיה צרור, וכיון שלא מינו צרור דאינו יכול למחות אלא בצני אדם בריאים, ממילא בחולים שפיר יכול למחות, דאף אם יבא רק בגדר ספק מ"מ אי אפשר להכניסו בגדר התקנה, דבספק מוקמין על עיקר הדין.

(ח) אלא דלכאורה יש להוכיח דבקהל חנוקות של בית רבן אינו יכול למחות אף כשהוא חולה, דכרי מבואר בשו"ע (סי קנ"ז ס"ד) דלענין קול הכנסים והיוולאים גבי אומן לא מהני חזקה, שהיזק זה הוא כמו העשן והאצק שאין להם חזקה, וכ"כ בסמ"ע שם (סק"י). ובחי הגרע"א ז"ל שם הביא מהרמב"ן וגמק"י דבקהל הכנסים והיוולאים בחנות שחזר לא מהני חזקה דדומה לקוערע וציהכ"ס עיי"ש. ומבואר דקהל נכנסין ויוולאין הוי כקוערע וציהכ"ס שאין הדעת סובלתן וכמבואר בשו"ע (סי קנ"ה ס"א). וכיון דחזין דבקהל חנוקות של בית רבן אינו יכול למחות ואש"כ דגם התם איכא קול נכנסין ויוולאין שאין הדעת סובלתן, על כרחך מוכח דאש"כ דאין הדעת סובלתן מ"מ אינו יכול למחות, וא"כ מוכח דגם כשהוא חולה אינו יכול למחות, דכרי יסוד דינו של הריב"ש שכתב דבחולי יכול למחות אף נגד קול פטוש ורחיים, היינו משום דבחולי הוי כקוערע וציהכ"ס, וא"כ כיון דלענין חנוקות של בית רבן אינו יכול למחות אף כשהוא בגוואל דקוערע וציהכ"ס, ממילא מוכח דגם כשהוא חולה אינו יכול למחות.

(ט) ברם באמת אין זו היכחה, דבאמת גבי קול חנוקות של בית רבן לא דיברו כלל מקול הכנסים והיוולאין אלא מקול לימדם — וזה לשון המחבר (סי קנ"ז ס"ב), וכן יש לו ללמד חנוקות של ישראל חורה בחוץ ביתו ואין השכנים יכולים למחות

על עירחא דגופא בשמיעת קול החנוקות, ואי לאו תקנה דיצ"ג לא היה מזהר להושיב מלמד בכל עיר ועיר והיה מזהר יותר שיהא אציו מלמדו חורה וכמבואר בסוגיא דצ"ב (כא). כדכתיב ולמדתם אותם ודרשין ולמדתם אותם, וכשתקנו שיהיו מושיבין מלמדים בירושלים ג"כ עדין שלא ילמדו בכל עיר אלא בירושלים דוקא כי מניין תלא חורה, ופירשו חו"ס שם שהיו רואין בירושלים קדושא גדולה, וא"כ לא שייך לומר אן סהדי דניחא לכו שיושיבו מלמד בשכונתם, דאדרכה לא ינחא לכו שילמדו בשכונתם דאיכא מזהר יתירה שיוליכוהו לירושלים, אבל משתיקן יצ"ג שיושיבו מלמד בכל עיר ועיר ומאז איכא מזהר להושיב מלמד בכל מקום ומקום, שוב אן סהדי דניחא לאינשי שיושיבו מלמד בשכונתם כדי לקיים מזהר, כיון דאיכא מזהר של הרצת חורה בכל מקום. ונחא למדו דהוא הדין דבכל שאר מנחות אמרינן דאן סהדי דניחא ליה, שהרי כל המנחות איכא מזהר בקיומם בכל מקום ומקום. ועיין בס"מ (ה' נחלות פ"א ה"א) צמי שנשחטב או שנחחרש צ"ד פוסקין עליו לזקק משום דמסתמא כל אדם ינחא ליה למיעבד לזקק מממוניה עיי"ש. והכי נמי אן סהדי דניחא ליה לשמוע קול עסק המזהר כדי שיתקיים מזהר ודו"ק. שו"ר צחי חת"ס לצ"ב (כ:) ד"ה אלא שכתב צדק אחרת ואכמ"ל.

(ו) והנה לדינא, אש"כ שלדברינו לרוב הראשונים יכול לעכב בשאר מילי דמזהר ורק ללימוד חורה וכתובת ספרים אינו יכול לעכב, מ"מ הלא לדינא כחצו העור וצ"י בשו"ע דלכל מילי דמזהר אינו יכול לעכב וכתובם גם להחפול בעשרה, וא"כ צרור שיכול לומר קים לי כפסק השו"ע ואי אפשר לעכב בידו.

סימן קא

— המשך התשובה הקדמת —

(ז) אולם בנדון דידן יש לעיין, למאי שכתב בחש"י הריב"ש (סי קנ"ז) בשמיעין שעשה בית אריגה אלא כותלו של ראובן, וראובן עומן שמפני חילי אשתו מוזק קול הכאת האריגה בראשה, וכחצו י"גם זו טענה גדולה היא, ואש"כ ששנינו (צ"ב כ:) אבל אינו יכול למחות ולומר לו אינו יכול לישן מקול הפטוש ומקול הרחיים ואפילו בחנות שחזר כש"כ בזה שהוא בחצר אחרת, וזה בשאר בני אדם הבריאים, אבל כיון שאשה זו מוחזקת בחולי אין לך גירי גדיל מזה, והי"ל כקוערע וציהכ"ס וכדאמר רב יוסף (שם כג.) הני לדידי כקוערע וציהכ"ס דמי לי, ואם צמה שאדם קן מחמת שהוא מאניני הדעת הוי לדידיה כקוערע וציהכ"ס, כש"כ צמה שמזיקי בגופו מחמת שהוא חולה או חליש מזג. וכחצו הרשב"א בזה"ל דרב יוסף, מיהא שמעינן דכל מי שנודע ומוחזק שאינו יכול לסבול נזק אחד ידוע מן הנזקין שהנפס קליה צהן, אין לי חזקה, כי הא דרב יוסף שאש"כ ששאר בני אדם אין מואסין בו כל כך, כיון שהוא מוחזק ונודע שאין דעתו סובלתן, אין מחזיקין עליו בזה, ולא אמרו קוערע וציהכ"ס אלא מפני שהן נזקין ידועין אלא הכל" עכ"ל הריב"ש. והוצא

בדיו ולומר לו אין לנו יכולין לישן מקול התנוקות של בית רבן, והוא מהרמב"ם (פ"ו משכנים ה"ב). ובפשוטו הכונה שאינו יכול לישן מקול התנוקות בשעת לימודם — והוא דליכא זבה משום קול נכנסין ויואלין, יתבאר עפ"י משי"ב בשו"ת חתם סופר (ח"י"מ סי' ל"ב), דדוקא בחנות שאי אפשר לשער כמה יכנסו ויאלו כל יום שלפעמים לא ימלאוהו בביתו ויחזור ויבואו הקונים, ובכ"כ הוא דמיא לקוערע וביהכ"ס שאין לו חזקה, אבל בתנוקות של בית רבן שמלמדם תורה לא שייך זה, שישנה קצבה קבועה כמה תנוקות יכנסו ואין המלמד רשאי לזוז ממקומו ולא יערכו לבוא כמה פעמים, וזה דומה לקול פטויס ורחיים שאפשר לשער כמה תכבד העבודה, ויסוד הכבדא מצוה צירושלמי עיי"ש. וקרוצ לסבירא זו כתב צנח"מ (סי' קנ"ו סק"א) דקול הנכנסין והיואלין דמיא לקוערע וביהכ"ס, משום שכל יום ויום איכא נכנסין ויואלין אחרים ולכן לא מהני חזקה כנגדם, ויכול לומר סבור הייתי שאני יכול לקבל ועכשיו איני יכול לקבל, אבל קול פטויס אחד הוא ומהני חזקה, ושכ"כ הפרישה עיי"ש. ומעתה בתנוקות של בית רבן שיש להם קצבה ידועה ובכל יום באים אותם התנוקות שבאו אתמול, וגם זמן כניסתם ויאלתם קבועה בכל יום, לכן אינו יכול לטעון כלל שאינו יכול לישן מקול הנכנסין והיואלין שאין זו אלא שעה קלה ליום, וטענתו היא רק שאינו יכול לישן מקול התנוקות בלימודם, וזה דמיא לקול הפטויס והרחיים שאינו כקוערע וביהכ"ס וכשהוחזק אינו יכול למחות משום שהדעת סובלת. [ועי' תוס' צ"ב (כא). סוד"ה וגרדו, דברחיים שנותנין לו בפעם אחת ועותן ליכא משום קול נכנסין ויואלין]. והוא הדין קול תנוקות של בית רבן בלימודם הדעת סובלת באדם צריא דומיא דקול הפטויס, ולכן תקנו שלא יוכל למחות דומיא דקול הפטויס. [אלא דעדיף מקיל הפטויס, דהאם לדעת הרמב"ם אינו יכול למחות רק כשכבר הוחזק אבל לכתחלה יכול למחות, ובתנוקות אינו יכול למחות אפילו לכתחלה וכמשי"ב בלח"מ (פ"ו משכנים ה"ב) עיי"ש]. אבל בחולה שאינו יכול לסבול שום קול, וממילא יכול למחות גם נגד קול פטויס וכמשי"ב הריב"ש דלדידיה הוי כקוערע וביהכ"ס, הוא הדין שיכול למחות גם נגד קול תנוקות של בית רבן בלימודם, שהרי לא מצינו שלא יוכל למחות בתנוקות של בית רבן אלא כשיכול לסבול, אבל כשאין הדעת סובלת הדרא דינא שיכול למחות.

(י) וגם מסבירא נראה לומר דצמקום חולי עד שאין דעתו יכול לסבול את הקול ליכא משום תקנת יבושע בן גמלא, דהנה צחי' חתם סופר לבבא בתרא (כ). כתב. דודאי דגם קודם תקנת יבושע בן גמלא היו מלמדי תנוקות בכל עיר ועיר כי האבות שברו מלמד לבניהם, אלא דאז כיון דעיקר החיוב היה על האב שדרשו ולמדחם אתם וכמבואר בגמרא, ולא היה החיוב על הלבד אלא על האב, ומכשי"ב ששום יחיד לא היה מחוייב לסבול ריבוי דרך וקול התנוקות, והאב היה צריך להמליץ מקום שיפויסו השכנים לסבול, אך משתיקן יצ"ג והוטל על הלבד אי"ב החיוב גם על כל יחיד לסייע לאביו או ללבו להניח לגור בשכונתו עיי"ש. ומעתה ודאי דלא התחייב היחיד להניח ללמוד בשכונתו אלא אם יכול לסבול ולא יעריך ללכת מציתו, אבל איך יתכן שכדי לסייע ללבו ללמוד תורה עם תנוקות יעריך

ללכת מציתו ולהפקיר ממנו, הלא מצוה צו"ע חו"מ (סי' קס"ג סוף ס"ג) שצמקום שני העיר מושיצין בניהם מלמד ואין אציהן של תנוקות יכולין לשכור לבניהם ויערכו הקהל ליתן השכר, גובין לפי ממון עיי"ש, ועיין ש"ך יו"ד (סי' רמ"ה סק"י), ואם נימא שהוא יעריך ללכת מציתו כדי לסייע ללבו ללמד את התנוקות נמלא שנתן הרבה יותר מכפי ממונו, ומאחר דין יחוייב בכך. ועיין בחש"י נמא לזק (סי' ל"ד) דגם צביהכ"ס אין צריך ליתן הכל משלו אלא כפי חלקו מתוך כולם. ועי"ג נראה פשוט דלא אמרו שאינו יכול למחות נגד קול התנוקות אלא כשיכול לסבול ולא יעריך ללכת ולא יחלה מקול התנוקות, דמשום עירדא קנת חייב לסבול כדי לסייע ללבו צקיום תקנת יבושע בן גמלא, וכשם שחזירו מסייע צממונו כפי היכולת כך הוא מסייע בצבילת הקול כל שהוא בגדר יכולתו. [וכעת מלאתי בתשובת הגאון ר' זאבל איגר ז"ל בעל עטרת פז ורמון פרץ (שנדפסה בחוברת האהל חש"י תשל"ו), שכתב בפשיטות דצמלמד תנוקות לא אמרו אלא שלא יוכל למחות מלבושיצ מלמד בטענה שמרצה נכנסים ויואלין, אבל לא אמרו שיכולין לבקש ללכת מציתו המצוי שיפנה את ביתו כדי להושיצ שם מלמד, ואין יכולין לגרוע מחלקו של אחד מציתו המצוי ולהחליפו באחר, ולא אמרו אלא שצריך לסייע לבנות ביהכ"ס לאחרים הנריכים וכן כופין לשכור מקום למלמד ללמוד עיי"ש. והוא כדברנו בעה"י, דלא יתכן לכופו ללכת מציתו כדי להושיצ שם מלמד תנוקות. וממילא בחולה דאין סבדי שבהכרח יעריך ללכת מציתו, הו"ל כאילו כפאוהו ללכת, דמה לי אם כופין אותו בשוטים ועקרצים או כופין ע"י ריבוי קול שאינו יכול לסבול, וז"ב].

מצוה תחב"ת

(יא) ובאמת מצוה צו"ע צבא בתרא (כא). דהא דכסופר מתא יכול לעכב היינו "מלמד תנוקות העיר ומושיצ מלמדים תחתיו והוא מורה את כולם איך יעשו ויש שם קול גדול" עכ"ד. הרי שחז"ל נתנו צבול לענין תקנת יבושע בן גמלא, דצקול גדול שאינו יכול לסבול שפיר יכול למחות. וא"כ בחולה שגם קול פשוט הוא אצלו בגדר קול גדול שפיר יכול למחות, וכמשי"ב הריב"ש דבכה"א גוואל דנין כל אחד לפי מה שהוא. והרמב"ן ז"ל שם תמה על רש"י, דכיון דמשום מזה הוא דשרית ומשום תקנה כל שכן דאיכא מזה רבתי ותקנתא יתירה עיי"ש. ולדרכנו יתיישב שפיר קישיא זו, דאע"ג דאיכא מזה יתירה, מ"מ כל דאיכא קול גדול שבדאי שאין הדעת סובלת שפיר יכול למחות, וכמו שכתבנו. גם יש ליישב קושיית הרמב"ן ז"ל, עפ"י מה שביאר החת"ס ז"ל בחידושו שם בכונת רש"י, דר"ל שאם היא לומד עם המלמדים הלא יכול ללמוד עמהם צבתי כנסיות המיוחדים שבעיר ואינו צריך להתפזר בכל חצרות העיר עכ"ד, ורצונו עפ"י החת"ס צמגיין דמתקנת יצ"ג ואילך לא אמרין שילמדו התנוקות צבתי כנסיות וצתי מדרשות המיוחדים אלא דרשאין ללמוד בכל החצרות עיי"ש, ומעתה ס"ל לרש"י ז"ל דהיינו דוקא כשלומד עם התנוקות עצמם, אבל כשלומד עם המלמדים דאיכא קול גדול אה"י לר"ך ללמוד צבתי כנסיות ולא בחצרות. וא"כ לא קשיא קושיית הרמב"ן דכשי"ב דאיכא מזה יתירה, דאע"ג דאיכא מזה יתירה מ"מ מזה זו יכולה שחקיקים בלימוד צבתי כנסיות המיוחדים שבעיר וליכא ציעול תורה, דכיון דאיכא

קול גדול לא ילמוד צהלות. והנה לדינא מצוה צו"ע (סי קנ"ו) צעור וצמ"ע שם (סקי"ג) דאף אם התנוקות רבים אינו יכול למחות עיניו, ומ"מ אין להוכיח מזה דאף כי אינו יכול לסבול אינו יכול למחות, אלא דס"ל להטור דלא חלקו חז"ל בין רבים למועטין, דכל שיכול לסבול את הקול אף אם רבים המה אינו יכול למחות. אבל ודאי שאם אינו יכול לסבול את הקול עד שילטך ללאת מציחו יכול למחות אף אם אינם אלא מועטים. וכמו שלענין קול פטיש כחצו צסתמא דאינו יכול למחות ומ"מ כיכי שפוש קול רעש גדול צפטישו עד שגם הצריח אינו יכול לסבולו הלא ודאי פשוט שיכול למחות, דלענין קול רעש גדול הכל חולים הם ואין דעת שום אדם סובלתן — ועיין לעיל (סי קנ"ה סט"ו ול"ט ומ"ח) — כמו כן מה שאמרו שאינו יכול למחות נגד קול התנוקות היינו כשהוא צגדר שהדעת סובלתן וכנ"ל.

ערוך השלחן סימן קנ"ו

ג ומי שרוצה לעשות דבר מצוה בחצירו אפילו אם יש ע"י זה ריבוי נכנסים ויוצאים אין יכולים למחות בו דכולם נצטוו על המצות וכ"ש שאין רשאים לעכב עד הרוצה לעשות מצוה ולכן אם ירצה ללמד תנוקות תורה בתוך ביתו אין השכנים יכולים למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולין לישן טקול התנוקות של בית רבן וה"ה לכל מיני דמצוה אין יכולים למחות בידו ואפילו כשעושה בשכר דעכ"פ המצוה נעשית [כ"ל] :

ד ויש לשאול בזה דכיון דדבר מצוה שרי למה אינו רשאי להיות רופא או נאמן טקיו דם והרי ריפוי נפשות מצוה גדולה היא ויש מי שאומר דהרופא כיון שיכול לילך אצל החולה אין מצוה בזה [ט"ז] ועוד דאין זה מיוחד לישראל לבד ויראה לי דבאמת בגמ' וברמב"ם לא נמצא רק מלמד תורה דשרי ות"ת שקולה כנגד כל המצות וקנאת סופרים תרבה חכמה אבל שאר דבר מצוה יכולים למנוע וזהו דעת הרמב"ן [סוכה צ"ז] ורבתינו בעלי הש"ע שכתבו דה"ה לכל מיני דמצוה זה הוא דעת המור והטור אינו גורם רופא או אומן אלא רופא אומן וי"ל שכוונתו שמלמד אומנות דרפואה :

ה וזה שאמרנו דבלימוד תורה אינם יכולים למחות וזה דווקא בני המבוי או בני החצר ואינם דרים יחד בבית אחד אבל הדרים בבית אחד ורוצה אחד מהם ללמד תורה לתנוקות יכולים למחות בו מללמד בהבית שדרים עמו שזה ודאי המורה רב מלסכול בבית אחד ולא נשתתפו על דעת כן אם לא שהתנו כן בתחלה [לכ"ס] :